

Інструкція до практичного заняття

Тема: Відчуття

Мета: вдосконалити знання студентів про відчуття, їх класифікацію та види, загальні закономірності та властивості. Формувати вміння здобувачів фахової передвищої освіти використовувати теоретичні знання як в професійній діяльності, так і в повсякденному житті. Розвивати вміння аналізувати, порівнювати та узагальнювати отриманий матеріал. Виховувати уважність, чутливість, самостійність, критичність та інші якості.

Тип заняття: практичний.

Засоби навчання: інтерактивна дошка Padlet, інструкція до практичного заняття, психологічні завдання.

Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / М.Й. Варій. – К., 2007.
2. Загальна психологія: Практикум: Навчальний посібник / [В.В. Волошина, Л.В. Долинська, С.О. Ставицька, О.В. Темрук]. – К., 2006.
3. Ільїна Н.М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях: навч. посібник / Н.М. Ільїна. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія / С.Д. Максименко. – К., 2004.
5. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія / В.М. Поліщук. – Суми, 2005.
6. Скрипченко О. Загальна психологія / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін.. – К., 2002.

Хід заняття

1. Актуалізація опорних знань

1. Визначте життєву роль відчуттів для людини.
2. Що є фізіологічною основою відчуттів?
3. Назвіть види відчуттів.
4. Охарактеризуйте основні відчуття людини.
5. Визначте основні властивості відчуттів.
6. Охарактеризуйте пороги чутливості.
7. Як ви розумієте поняття адаптація відчуттів, сенсibilізація, синестезія?
8. В чому полягають компенсаторні можливості відчуттів?

2. Практична частина

А) Перевірка домашнього завдання

- бліц-опитування «Психологічний словник»;
- презентація студентами домашнього завдання з визначенням та аналізом життєвих ситуацій, коли відбувалась адаптація зорових, больових, нюхових відчуттів.

Б) Презентація доповідей, рефератів:

1. Значення відчуттів в житті людини.

2. Багатоманітність відчуттів та їх походження.
3. Специфіка нюхових, смакових й дотикових відчуттів.

В) Психологічні завдання

Завдання 1.

Які закономірності відчуттів проявляються у таких явищах ?

А. Льотчики здатні визначити різницю в кількості оборотів моторів з точністю до 3%.

Б. Досвідчені шліфувальники здатні побачити просвіт в 0,0005 мм, тоді як неспеціаліст розрізняє просвіт всього в 0,01 мм.

В. Смак цукру знижує чутливість до жовтогарячого та червоного кольорів.

Г. Обмивання обличчя холодною водою змінює гостроту зору.

Завдання 2.

Під час дослідження звуковисотного слуху виявлено, що чутливість до малих висотних різниць у піаністів та скрипалів неоднакова. У кого чутливість вища? Чим пояснюється ця відмінність у рівні звуковисотної чутливості?

Завдання 3.

Які закономірності та властивості відчуттів проявляються у кожному з наведених прикладів ?

А. Тривалий неприємний запах перестає відчуватися.

Б. Після занурення руки у холодну воду подразник, нагрітий до 30 градусів за Цельсієм, сприймається як теплий, хоча його температура нижча за нормальну температуру шкіри на руці.

В. Орієнтування сліпоглухих у довколишньому просторі спирається переважно на відчуття нюхові, рухові, вібраційні та відчуття дотику.

Г. Під впливом смаку цукру знижується кольорова чутливість до оранжево-червоних променів.

Ґ. Під впливом попереднього подразнення ока червоним кольором чутливість зору в темноті зростає.

Д. Під впливом деяких запахів (гераніолу, бергамотової олії) спостерігається загострення слухової чутливості.

Завдання 4.

На підставі досліджень встановлено, що температура приміщень, стіни яких пофарбовано в "холодні" тони (сині, зелені, сірі), сприймається людиною на 3-5 градусів нижчою, ніж вона є насправді. Ураховуючи це, для стін деяких службових приміщень (у гарячих цехах, машинних відділеннях тощо) було спеціально підібрано фарби "холодних" відтінків. Яку закономірність відчуттів встановлено у цих дослідженнях ?

Завдання 5.

Із запропонованих слів оберіть ті, що характеризують відчуття.

Предметність, цілісність, рецептор, інтенсивність, структурність, тривалість, осмисленість, якість, константність, вибірковість, узагальненість, чутливість, адаптація, подразник, обсяг, активність, аналізатор, сенсibiliзація, апперцепція, синестезія.

Завдання 6.

Співвіднесіть поняття та їх визначення .

- А. Сенсibilізація.
- Б. Верхній абсолютний поріг чутливості.
- В. Модальність.
- Г. Поріг розрізнення.
- Д. Аналізатор.
- Є. Синестезія.
- Ж. Рецептор.

1. Явище підвищення чутливості аналізаторів унаслідок їхнього тренування.
2. Мінімальна величина подразника, при якій вперше виникає ледь помітне відчуття подразника.
3. Складний нервовий апарат для тонкого аналізу навколишньої дійсності та змін, що відбуваються всередині організму. Аналізатор складається зі сприймальної частини (рецептора), провідних шляхів (нервових волокон) та відповідних ділянок кори головного мозку великих півкуль.
4. Виникнення, під впливом подразників характерних для одного аналізатора відчуттів, характерних для іншого аналізатора.
5. Найменша зміна в силі подразника, яка може бути відображена цим аналізатором.
6. Максимальна величина подразника, при якій ще зберігається відчуття.
7. Периферичний відділ аналізатора, що реагує на певний вид фізичної енергії і переробляє її в певне нервово збудження (нервовий імпульс).
8. Одна з основних властивостей відчуттів, їхня якісна характеристика (колір – у зорі, тон і тембр – у слуху, характер запаху – у нюху і т. п.).

Завдання 7.

З наведених прикладів виберіть ті, де описано прояви відчуттів, і дайте обґрунтування своєї відповіді.

А. Дівчинка чотирьох років знайшла табель-календар.

Показуючи на число три, каже: "Зіна тут написано". Потім у числах 13, 23 знову знаходить цю цифру і повторює: "І тут Зіна. І тут" (за М. Басовим).

Б. У дитячому садку дітям дають кілька пробірок однакової форми з розчинами різних кольорів. Потім показують розчин синього кольору і просять знайти такий самий.

В. У дитячому садку проводиться гра в лото. На картках зображено десять предметів. Діти повинні відшукати в себе на картці зображення певного предмета.

Г. У дитячому садку дітям дають п'ять брязкалець, однакових на вигляд, але з різним звуком. Дитина вислуховує звук одного такого брязкальця і повинна знайти такий самий за звуком.

Ґ. Учитель пропонує учням 1-го класу порівняти дві величини: п'ять і три. Учень відповідає: п'ять не дорівнює трьом, а більше від трьох на два; три менше від п'яти на два.

Д. Учні зосереджено виконують контрольну роботу.

Несподівано за вікном пролунали пронизливі й гучні сигнали автомобіля. Багато хто кинув писати.

Завдання 8.

Чотири групи вантажників протягом зміни переносили ящики однієї ваги, але різного кольору: чорного, коричневого, жовтого і білого. Опитування показало, що робітники, які носили чорні і коричневі ящики, в кінці зміни скаржилися на втому. У двох інших групах такого не було. Поясніть це явище. Яка особливість відчуттів виявилася таким чином?

Завдання 9.

Оберіть правильну відповідь.

У дослідженні виявлено, що рівень чутливості до слабких звуків у лікарів-хірургів і терапевтів не однаковий.

Відповіді: а) У терапевтів чутливість до сили звуку вища; б) У хірургів пороги сили звуку нижчі; в) У терапевтів пороги сили звуку вищі; г) У хірургів пороги сили звуку вищі; д). У хірургів чутливість до сили звуку вища.

Завдання 10.

Яка закономірність відчуттів пояснює зміну в гостроті зору?

У дітей дошкільного віку випробовували гостроту зору. Вони повинні були з різної відстані впізнавати показувані фігури. Потім ті ж фігури діти повинні були впізнавати в умовах гри в «мисливців», щоб за ними знайти місце перебування звірів. У грі діти виявили набагато більшу гостроту зору.

Завдання 11.

Зазначте, від яких умов залежить підвищення чутливості в кожному поданому тут прикладі.

А. Текстильники, що спеціалізувалися на виробітку чорних тканин, розрізняють до 40 відтінків чорного кольору там, де око людини-неспеціаліста розрізняє два-три відтінки.

Б. У людей, що займаються музикою, спостерігається помітне підвищення чутливості до розрізнення тону.

В. У дегустаторів виробляється виняткова тонкість смакових відчуттів.

Г. Сліпоглуха Ольга Скороходова за запахом розпізнає, хто увійшов у кімнату; узнає, чи «читала» вона цю газету; слухає музику, поклавши руку на кришку рояля.

Д. Цирковий актор впевнено йде по високо натягнутій дротині, виконуючи різноманітні танцювальні рухи.

Е. Скрипковий майстер за звуком скрипки узнає її "паспорт": де, коли, хто її виготовив.

Є. На відчутті дотику руки ґрунтується все навчання сліпих і сліпоглухих. Сприйняття пальцями опуклого шрифту служить одним з головних засобів розумового і загального культурного розвитку таких людей.

Завдання 12.

Деякі люди дістають задоволення від вживання гострих спецій (хрону, гірчиці тощо), які, очевидно, впливають на больові подразники.

1. Чи виникає відчуття задоволення при нижньому абсолютному порозі чутливості?

2. Чи виникає воно при верхньому абсолютному порозі чутливості?

Завдання 13.

Якщо уражені зір і слух, практичного значення набуває вібраційна чутливість. Завдяки високому розвитку вібраційної чутливості сліпоглухонімі здалеку чують наближення автомашини чи інших видів транспорту. Так само через вібраційне відчуття сліпоглухонімі дізнаються, коли хто-небудь заходить до них у кімнату.

Поясніть, чому у сліпоглухонімих високо розвинене вібраційне відчуття? Яку роль у роботі аналізаторів воно виконує?

Завдання 14.

Які якості відчуттів охарактеризовані в наступних епізодах: а) Василь Маєр із Закарпаття не потребує ізоляційних інструментів, щоб полагодити будь-якій прилад. Без шкоди для власного здоров'я він може взяти в руки оголений дріт під напругою. Про те, що струм не вимкнено, йому нагадують хіба що "мурашки", які пробіжать по тілу;

б) ми не відчуваємо запах нашого дихання, перстень, який носимо на руці та ін.;

в) чому на різному фоні абсолютно ідентичні чорні квадрати виглядають по-різному (що світліша основа, то чорніший квадрат)?

д) "він відвів очі, але ще кілька митей її прекрасний образ стояв перед його очима"...

Завдання 15.

Наркісу, героєві телефільму "Перехідний вік", притаманна надзвичайна чутливість нюхових відчуттів. Він працює дегустатором на фірмі, що виготовляє парфуми, і бере участь у створенні нових зразків продукції. Наркіс легко розрізняє будь-які духи, його надзвичайні здібності допомагають навіть у роботі слідчих органів. Та сімейні чвари героя призводять до втрати нюхової чутливості; вона відновлюється лише тоді, коли він отримує шанс налагодити стосунки з дружиною.

Як цей приклад характеризує природу відчуттів? Чим зумовлений нюх: спадковістю чи систематичними вправами?

Завдання 16.

Як можна згрупувати нижченаведені факти. Які властивості й закономірності відчуття вони ілюструють?

1. Якщо погасити увечері світло в кімнаті, то спочатку нічого не видно. Проте поступово контури предметів виступають більш виразно.

2. Легке охолодження шиї зволоженим рушником підвищує гостроту зору.

3. Ми іноді продовжуємо чути й після припинення дії звукового подразника.

4. Люди нерідко оперують словосполучення: «теплий колір», «холодний колір», «тяжкі фарби», «солодкі співи птахів» тощо; стіни і устаткування в гарячих цехах рекомендується фарбувати переважно «холодними тонами».

5. Давно відомо, що у сліпих людей більш, ніж у зрячих розвинені дотикові, слухові, нюхові й інші відчуття.

6. Річкова вода на початку купання здається дуже холодною, але через деякий час це відчуття зникає.

Завдання 17.

Під час обстеження гостроти зору повітряного спостерігача, що стояв на посту у літній час, виявилось, що обтирання обличчя водою кімнатної температури набагато змінює гостроту зору:

- 1) зменшується чи збільшується гострота зору в описаному факті;
- 2) яка закономірність відчуттів тут проявляється;
- 3) який фізіологічний механізм такої зміни.

Обґрунтуйте відповіді.

Г) Дискусія в групі

Які вимоги до розвитку чутливості має ваша професія? Наведіть приклади та аргументуйте.

3. Рефлексія та підведення підсумків заняття – бліц – опитування студентів.

- **Що нового Ви дізналися про себе на практичному занятті?**

Завдання: оцініть інформацію, свої знання, вміння та навички, здобуті Вами під час практичного заняття за рівнем важливості для Вас для професійної підготовки та особистісного розвитку. Для формування відповіді скористайтеся табличкою.

Рефлексія практичного заняття

Кошик для сміття
непотрібна інформація

Інформація, знання, вміння і навички, які я можу використовувати зараз

Валіза
знання, вміння та навички, які важливі у майбутньому

4. Оцінювання знань та умінь здобувачів фахової передвищої освіти.

5. **Домашнє завдання:** підготувати доповідь на тему «Прийоми для розвитку відчуттів».